

Szegedi Kis István: Vázlatok a Bibliához

Szegediről több rendű és rangú írás jelent meg ez idáig. Többnyire a lexikonok emlékeznek meg róla, átvéve egymástól a 16. századi életrajz alapján készített rövid összefoglalót.¹ Talán nemcsak szakmai körökben tudják, hogy Szegedi

---

¹ Neve már megjelenik igen sok 19–20. századi lexikonokban, életrajzgyűjteményben, a magyar írók életét és munkásságát ismertető tudománytárakban. Külön tanulmányban Földváry László foglalkozott vele (Földváry László: *Szegedi Kis István élete s a Tisza-Duna mellékeinek reformációja*. Budapest 1894.). Összefoglaló írást közöl róla az Erdélyi ref. Névkönyv (1874, 49.), a *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap* (1880, 34., 1890, 49–51.; 1891, 3.; 1892, 39.; 1894, 48. stb.), a *Protestáns Szemle* (1894., 1896, 270.), *Teológiai Ismeretek Tára III.* 264 (Zoványi Jenő), a *Debreceni Protestáns Lap* (1905/49. szám) stb. Alaposabb monografikus írást a 20. század elején Faragó Bálint készített, aki a mezőtúri főgimnázium igazgatójaként először lefordította és megjelentette Szkaricza Máté Szegedi-életrajzát (Faragó Bálint: *A mezőtúri ev. ref. főgimnázium értesítője az 1905–1906. iskolai évről*. Mezőtúr 1906, 1–68.), majd röviddel ezután, az életrajz alapján, bővebb ismertetést közöl Szegedi életpályájáról (*Protestáns Szemle*, 1909, 421–443.). Munkáinak és életének alaposabb tanulmányozására a 20. század 70-es éveiben került sor. Róla és teológiai irányultságáról tanulmányt írtak: Kathona Géza: *Svájci teológiai elemek Szegedi Kis István hittani nézeteiben*. Studia et Acta Ecclesiastica. Tanulmányok és szövegek a magyarországi református egyház XVI. századi történetéből. Budapest 1973, 13–107.; Uő: *Fejezetek a török hódoltság reformáció történetéből*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1974, 117–144. *Bucsei Mihály: Szegedi Kis István Speculum*. Studia et Acta Ecclesiastica. Tanulmányok és szövegek a magyarországi református egyház XVI. századi történetéből. Budapest 1973, 107–175. Latinul megjelent írásaiból szemelvényeket közöltek magyar fordításban: Róka Lajos: *Szemelvények Szegedi Kis Istvánnak a „Szentháromságról szóló igaz tanításából*. Studia et Acta Ecclesiastica. Tanulmányok és szövegek a magyarországi református egyház XVI. századi történetéből. Budapest 1973, 175–187. Tóth Béla: *Szemelvények Szegedi Kis István „Közös Helyek” című művéből*. Studia et Acta Ecclesiastica. Tanulmányok és szövegek a magyarországi református egyház XVI. századi történetéből. Budapest 1973, 187–216. Czigány Magda: Szegedi Kis István „Tabulae analyticae” c. műve első londoni kiadásának előtörténetéhez. In: *Magyar Könyvszemle* (1981/4), 321–322. Legújabban Buzogány Dezső mutatta ki több összehasonlító tanulmányban is Kálvin közvetlen hatását Szegedi Locijára, Buzogány Dezső: Kálvin-nyomok Szegedi Locijában. In: Kiss Réka – Lányi Gábor: *Hit, identitás, történelem. Reformáció öröksége*. 3/1. Budapest 2020, 15–55.; Ugyanaz megjelent: Buzogány Dezső: Kálvin-nyomok Szegedi Locijában. Kolumbán Vilmos József (szerk.): *Egyház, iskola, művelődés. Egyháztörténeti tanulmányok*. KPTI, Kolozsvár

életrajzát, szem- és fültanúként, a tanítvány és munkatárs Szkaricza Máté (1544–1591) készítette el ékes, igaz humanista latinsággal megírt munkájában. Ez jelent meg Bázelen, Szegedinek a *Theologiae sincerae loci communes* 1585-ben kiadott írása bevezetőjeként. Az életrajzot Szegedi és ismerősei visszaemlékezéseiből, illetve a saját megtapasztalásaiból állította össze, ezért hitelességében nincs amiért kételkednünk. Az életrajz Szegedi hányattatott életének eseményeit örökíti meg, és igen kevés adatot tartalmaz tudományos (teológiai) munkásságáról, könyveinek megírásáról.² Az életrajzot olvasva önként adódik a kérdés, hogy a sok hányattatás közepette mikor volt ideje megírni terjedelmesebb munkáit? Életrajzában két korszakot is találtam, amely kedvezhetett a tudományos elmélyülésnek.

Az egyik az lehetett, amely a Kálmáncsára történt meghívása (1558) és a török fogság (1561) között telt el, és viszonylag békés volt. A második pedig az, amelyre Faragó Bálint is utal, követve lépésről lépésre a Szkaricza-féle életrajzot:

„Szegedi egész családjával most már állandó lakóhelyére, Ráckevére költözött az 1563. évben a húsvétot megelőző napokban. Itt már kilenc év múlva bekövetkezett haláláig nyugodt és csendes lakozást engedett az Úr sokat szenvedett szolgálójának. [...] Itt írta meg, vagy legalább itt fejezte be tudományos munkáit, melyeket az akkori idők szokása szerint latin nyelven írt, s amelyek jobbadán halála után jelentek meg Bázelen, és Szegedi nevét a külföld előtt is ismertté és becsültté tették.”

Faragó több munkát is felsorol, de két alapvető teológiai írását, a *Locit* és a *Tabulákat* nem említi.³ Erre a nyugalmas időszakra utalhat Szkaricza, amikor a maga személyes tudományos továbbfejlődéséről szól:

„És az az év, az 1568-ik év, örökre emlékezetes előttem. Ezen év végén tíz nappal és éjjel folytonosan együtt éltem Szegedi atyával, annak szokásait és minden tetteit szorgalmas vigyázással – a mennyire lehetett – megjegyeztem és mindig több-több haszonnal járt reám nézve. Ha ezeket meg nem figyeltem volna, én,

---

2020, 7–42. Szegedi Kis István főműve és Kálvin. In: Kolombán Vilmos József (szerk.): *Határtalanul a határok között. Egyháztörténeti tanulmányok*. KPTI, Kolozsvár 2020, 9–25.

² Megemlíti viszont Szegedinek az antitrinitáriusok ellen írt munkáját, amelyet Szkaricza genfi tartózkodása idején átadott Bézának, és amit nemsokára ki is nyomtatott. Főgimnáziumi értesítő az 1905–1906. évről. Mezőtúr, 57.

³ Faragó Bálint: Szegedi Kis István. In: *Protestáns Szemle* 1909, 421–443.

mint fiatal ember, összes deáki ismereteim mellett is kevésbé jámbornak és kevésbé tanultnak bizonyultam volna.”⁴

Tehát nagyon is valószínű, hogy a hatvanas évek közepe táján és a második felében volt némi nyugodt időszak az életében, amikor alaposabban foglalkozhatott tudományos művei megírásával. A *Locit* is ekkor fejezhetette be.⁵ És talán ekkor fejezte be a másik terjedelmesebb munkáját is, amelyet alább ismertetünk: *Tabulae analyticae, quibus exemplar illud sanorum sermonum de fide, charitate, et patientia, quid olim Prophetarum, Evangelistarum, Apostolorum literis memoriaeque mandaverunt, fideliter declaratur*. Auctore Stephano Szegedino Pannonio. De operis huius, nunquam antea editi, ratione et usu longe maximo, ad ampliss. Senatuum Schaphusianum Epistola dedicatoria. Authores tam veteris quam novi Testamenti, his Tabulis illustratos, septima pagella continet. Schaphusiae. Typis Conradi Vvaldkirchii. M D XCII. A keletkezés körülményeire a későbbiekben még visszatérünk.

Mit mond el Szegedi művéről a címlap? Azt, hogy a szerző „*analitikus táblázatokat*” készített, amelyekbe hűségesen átemelte mindazt az igaz beszédet, amelyet egykor a próféták, az evangélisták és az apostolok jegyeztek le, és hagytak hátra emlékezetül a hitről, a szeretetről és a türelemről.⁶ Tájékoztató továbbá arról, hogy első kiadásról van szó, és alaposan megindokolja Schaffhausen szenátusának a megjelenés okát és hasznát. Végül a hetedik lap – áll a címlapon – tartalmazza mindazon bibliai szerzők és könyvek nevét, amelyekről Szegedi táblázatot

---

⁴ *Főgimnáziumi értesítő az 1905–1906. évről*. Mezőtúr, 52. Faragó Bálint saját bevallása szerint a szemtanú és munkatárs, Szkaricza Máté írása mentén halad, de itt-ott kibővíti a Szegedi életrajzot. Szerinte és Szkaricza szerint is Szegedi úgy érezte, hogy inkább a tanításra, mint a prédikálásra kapott elhívást, ezért lelkésszé szentelése (1554) előtt igehirdetésre ritkán, csak kivételes esetekben, nagyobb ünnepen vállalkozott, akkor is csak hosszas unszolásra. Eszerint tudományos elmélyülésre akár 1554 előtt is volt alkalma.

⁵ Kathona Géza szerint a *Locit* megírását 1561 előtt kezdte, és legkésőbb 1564 elejéig Ráczkéven fejezte be. Kathona Géza: *Svájci theologiai elemek...*, 15.

⁶ „*Tabulae analyticae, quibus exemplar illud sanorum sermonum de fide, charitate, et patientia, quid olim Prophetarum, Evangelistarum, Apostolorum literis memoriaeque mandaverunt, fideliter declaratur*.” Címlap.

készített.⁷ A kiadás helye is Schaffhausen, kiadója Konrad (von) Waldkirch (1549–1616), egy ideig bázeli, aztán schaffhauseni, majd újra bázeli nyomdász. A megjelenés éve: 1592, terjedelme: 379 fólió nagyságú oldal.

A kiadó nyomdász ajánlása

Az ajánlást (*Dedicatio*) a tipográfus Konrad Waldkirch írta „*az újra megszerzett üdvösség*” 1592. évében, aug. 26-án Schaffhausenben. Ebben a nemesség, bölcsesség és példás erény tekintetében igen kiváló hatalmas férfiakat üdvözli, név szerint is megemlíti a schaffhauseni köztársaság (városállam) két konzulját (Johannes Jacobus Ziglerus, Johannes Conradus Mayer), és utal a többi szenátorra is, akik iránt ezennel örök tiszteletadásra kötelezi magát.⁸ Majd rátér a tulajdonképeni ajánlásra. Aki ezeket a táblázatokat összeállította – mondja a könyv szerzőjéről, Szegediről –, azt már régóta ismeri a világ, úgyhogy akár fölösleges is ezen a helyen őt bemutatni és ajánlani a kegyes olvasóknak.⁹

Hozzáteszi, hogy különböző okokból a Szegedi által használt műfajt nem mindenki fogadja osztatlan lelkesedéssel. Elsősorban azért, mert szerkezete, úgy mond, vékony és vérszegény (leptologia), ami szerintük olyan hiba, amelyet az efféle táblázatok szerzői elég gyakran elkövetnek. Akik elutasítják Szegedi műfaját, azoknak nem elég a felosztás első és második fokozata, hanem elvárnák a harmadikat, a negyediket, az ötödiket, a hatodikat, és ki tudja, még a hányadikat. Csakhogy az ilyen ágaztatásokba – védi meg Szegedit – az olvasó többnyire

---

⁷ „De operis huius, nunquam antea ediditi, ratione et usu longe maximo, ad ampliss. Senatum Schaphusianum Epistola dedicatoria. Authores tam veteris quam novi Testamenti, his Tabulis illustratos, septima pagella continet.” Címlap.

⁸ „Amplissimis viris, nobilitate, prudentia, et singulari virtute praestantissimis, D. Joanni Jacobo Ziglero, D. Joanni Conrado Meyero, IV. Doctori, Reipublicae Schaphusianae Consulibus, caeterisque Senatoribus Dominis suis perpetua observantia colendis, salutem.” Dedicatoria.

⁹ „Tabulas hasce qui scripsit, mundo iam dudum ita innotuit, ut vel hinc solum debeant esse omnibus pijs commendatae. Sunt tamen et alia, quibus laus illarum facile augetur.” Dedicatoria. Nyilván, itt a már 1585-ben megjelent *Theologiae sincerae loci communes* c. írására utal, amelynek külföldi visszhangja jóval nagyobb, mint a jelen munkáé. Ez idáig csak egyetlen külföldi hivatkozást találtam, szemben a tucatnál is több Lociéval. Idézi a Tabulákat, és utal a 214. oldalra: Hierosolyma misericordiae divinae contemprix [...] M. Jo. Caroli Poetii, verbi Divini et Eccles. Vald-Kirchens. Ministri. Lipsiae, [é. n.]. 4. old.

beleun, mert nem képes nyomon követni a gondolatmenetet.¹⁰ Jelen szerző viszont ebben a könyvében nem ilyen táblázatokat készített. Ha a loci communes műfaját nézzük, ott tág tér nyílik a sok alá-, fölé- és mellérendelésre, az ún. ágaztatásra, „itt viszont a szerző csak szűkebb öbölben hajózhat, nem a nyílt óceánon”. Visszafogta tehát önmagát nemcsak az általános felosztásban, hanem ennek egyes részeiben is, és nem halmozott egymásra eget és földet.¹¹ Miután pedig mindegyik fejezet egyen-egyenként más és más természetű dolgot tartalmaz, ezeket ő világosan különválasztotta, és csak ritkán használ terjedelmesebb alárendeléseket. Ez nagy dicséretére válik. A képzett emberek ugyanis jól tudják, hogy más a felosztás, más a részekre bontás, más a felsorolás, más a megkülönböztetés. Ezekben a táblázatokban vagy csak megkülönböztetés van, vagy csak következtetés, vagy csak felosztás, mindez pedig annyira átláthatóan és zseniálisan leegyszerűsítve, hogy „nem győzők eleget csodálkozni rajtuk”.¹²

Ebből pedig sok előny származik. Mindenekelőtt segíti a megértést. A magyarázók ugyanis sokszor annyira bonyolultan fogalmaznak, és hosszasan írnak, hogy mire a végére érsz, az elejét elfelejtetted. Itt viszont egyetlen helyen rögtön megtalálasz mindent. Segíti az emlékezetet. A lelkészek, akik a népnek prédikálnak, úgynevezett emlékeztetőket készítenek maguknak, vagy ha erre nem képesek, a másokét írják le, és viszik fel maguk elé a szószerkekre, hogy prédikáció alatt

---

¹⁰ „Huius generis labor non probatur omnibus, tum alias ob causas, tum vero ob leptologian in primis, quam eiusmodi schematistae plerunque solent committere. Divisionibus non sunt contenti primis atque secundis, etiam ad tertias, ad quartas, ad quintas, ad sextas transvolant, et nescio ad quotas usque. Unde plus saepe taedij in legentium animis oboritur, quam percipiatur commodi.” Dedicatoria.

¹¹ „Ad Szegedinum quod attinet, eiusmodi schematismos hoc loco ille non confecit. In locis communibus tractandis subdivisionum latissimus offertur campus, at hic in angusto navigatur, non in vasto Oceano. Adstringit sese libro disponendo non in genere, sed singulis eius in specie capitibus, coelum cum terra non commiscens.” Dedicatoria.

¹² „In uno eodemque capite cum res non unius generis contineantur, sed diversi, diversa illa nude distinguit, divisione raro utens ulteriore. Id quod magnopere viro commendandum. Est enim aliud divisio, aliud partitio, aliud enumeratio, aliud distinctio, ut est bene literatis non incognitum. Inest autem hisce capitum, sive distinctionibus, sive resolutionibus, sive dispositionibus, tam perspicua, tamque vesnusta brevitás, ut eam profecto satis mirari nequeam.” Dedicatoria, 1–2.

láthassák a beszéd épp soron következő részét; ha tehát valamit elfelejtenek, így frissítik fel memóriájukat.¹³

„Az efféle segítséget ne vessék meg azok, akik éles elmét várnak el a szónoktól, hiszen a jó emlékezőképesség ritka ajándék. Nos, ez a táblázatgyűjtemény, épp ilyen segítség? Ha a gyülekezetben váratlanul kell beszédet mondanod, vagy elfoglaltságod miatt épp nincs időd hosszabb ideig készülni, hát ide jöjj, és a kívánt vázlatot rögtön kézhez kaphatod, amelyre támaszkodva a többit magadtól is hozzátéheted, ha legalább középszerű képzettséged van a szent dolgokban.”¹⁴

Itt csak a puszta váz található, amelyet aztán a szorgalmas és tanult embernek kell felöltöztetnie. Továbbá segíti az elmélkedés folyamatát. Se szeri, se száma azon régi és új szerzőknek, akik a zsolnárokhoz, a prófétákhoz, az evangéliumi iratokhoz és a levelekhez fűztek magyarázatot. „*Amíg a próféták vagy az evangélisták közül valamelyiket, vagy akár az összeset, sorra végigveszed, egy vagy akár öt teljes év is eltelik. Ettől a fáradáságtól akart megszabadítani Marloratus,*¹⁵ *aki francia nemzetiségű volt, és mint hallom, a fejét mártírkoszorú ékesíti, és aki amennyire igen-igen tanult, épp annyira istenfélő is volt.*”¹⁶ A mai Szentírás-magyarázók

---

¹³ „Utilitates hinc proveniunt complures. Iuvatur legentis intellectus. Sunt saepe tam prolixii commentatores, ut posteriora legens, priora amplius nesciant. Iuvatur memoria. Ad plebem qui concionatur Pastores, memorialia (sic vocant) conficiunt, aut ipsi si conficere non possint, ab alijs describunt descripta, in cathedram secum deportant, aspectui suo obijciunt, ut elapsa conceptae concionis capita inde recolligant, infirmas sic succurrentes memoriae.” Dedicatoria, 2.

¹⁴ „Subsidium certe minime spernendum, in primis acutum cernentibus, quia rarum donum memoriae tenacitas. Iam Tabulae istae, quaeso, quid sunt aliud? Si subito verba facienda in Ecclesia, aut per occupationes diu meditandi non est tempus, huc te recipito, et dispositionem sine mora habebis optatam, qua nixus, caetera si sis vel mediocriter in sacris versatus, possis superaddere.” Dedicatoria, 2.

¹⁵ Augustin Marlorat (1506–1562) megfordult Genfben is, amúgy Párizsban szolgált református lelkészként, ahol bebörtönözték, majd gyülekezete szem láttára kivégezték, felségárulás vádjával. Alapmunkája: *Novi Testamenti catholica expositio ecclesiastica*. Geneva 1561., amelyben a legtöbb 16. századi református teológus kommentárjából válogatott össze, szó szerint idézett részeket a Szentírás egyes verseihez.

¹⁶ „Nuda membra hic designantur, ab industria doctore postea vestienda. Iuvantur labores in meditando. Qui in Psalmos, in Prophetas, in Euangeliographos, et in Epistolas sunt commentati, numero ferme carent, sive priscos, sive recentiores respicias. Priusquam in aliquem certum Prophetam, aut Euangelistam, omnes et singulos evolvas, annus abis, aut lustrum potius integrum. Sublevare laborem Marloratus voluit, Gallus natione, corona ornatus martyrij, ut audio, vir ut doctissimus, ita et pijsimus.” Dedicatoria, 2.

többsége egyetlen fejezet kapcsán olyan sok adatot halmoz fel, hogy a hatalmas rakás kötetted dagad, így aztán nemcsak elolvasásuk kerül sokba, hanem megvásárlásuk is. *„Szegedi viszont megkímél minket a sok olvasás nehézségétől, akárcsak a megvásárlás költségétől; ahogyan a méh különböző virágokból szívja a legkiválóbb nedűt, úgy ő sem csak egyetlen magyarázó szavait hordja egybe, hanem a legkiválóbbak elméjét nyitja meg, és mindegyik helyen egybecsiszolja gondolataikat.”*¹⁷ Aztán segít megkímélni a pénztárcát. A mutató szerint – mondja a kiadó – Szegedi nemcsak egyik-másik könyvhöz készített vázlatot, hanem a zsolttárokhoz mind, a négy nagy próféta könyvéhez ugyancsak, továbbá két evangélista írásához szintúgy; de vázlat található Péter és Pál jelentősebb leveleihez, Pál összes leveléhez, a négy katolikus levélhez és a Jelenések Könyvéhez. *„Nos ha e könyvekhez írt magyarázatokat külön-külön mind meg kellene vásárolnod, ugyan mennyit kellene fizetned értük? Igen jól tudják ezt tapasztalatból azok, akik ma könyveket vásárolnak! De ha Szegedinek csak egyetlen táblázatát is megveszed, máris székérdéknyi kommentárt vásároltál, hogy úgy mondjam, aranytallér helyett fillérért! Egyben kapod itt az egésszet.”*¹⁸ A nyomdász-szerkesztő-kiadó Waldkirch ünnepélyesen hozza a jeles férfiak tudomására, hogy a Táblázatok ez idáig nem kerültek a nyilvánosság elé, elsőnek ő nyomtatja ki azokat. Utal egy évvel korábbi érkezésükre a városba, ahová azért jött, hogy édes hazáját a nyomdászat nemes művészetével ékesítse, és felajánlja egy időre szolgálatait.

„Ajánlatomat kegyesen elfogadtátok, megfelelő lakást utaltatok ki, egyáltalán nem előnytelen feltételeket szabtatok, sőt ezen felül ráígértetek még mindenféle jót is, ami egy ilyen és ekkora helyi hatóságtól ugyanvalóst elvárható. Miután

---

¹⁷ „Super singulos paragraphos prope, potiorum hodie Interpretum congescit sententias, ita ut congestio illa in magnum excreuerit volumen, multum disponens, tum temporis in legendo, tum in emendo pecuniae. Szegedinus laborem istum nobis quasi et sumtum devoravit, et ut apes ex varijs optimum succum expressit, non verba singulorum Interpretum adducens, sed praestantiorum mentem aperiens, ipsi contextui singulis in locis congruam.” Dedicatoria, 2.

¹⁸ „Iuvatur denique crumenta. Dispositiones in his Tabulis reperies, ut Index habet, non unius libri tantum atque alterius. Dispositi sunt Psalmi, dispositi quatuor maiores Prophetiae, dispositi duo Euangelistae, dispositae Orationes aliquot insigniores Petri et Pauli, dispositae Epistolae tum Paulinae omnes, tum quatuor Canonicae, dispositae denique D. Ioannis Apocalypsis. In hos libros omnes et singulos, quot et quantis impensis emendi Commentarij? Norunt qui quotidie experiuntur. Unius Szegedini Tabulas si emeris, aliquot plaustra commentariorum te emisse, et loco aurei, teruncium exposuisse dixerim. Erit unus instar omnium.” Dedicatoria, 2–3.

pedig műhelyemnek jelenleg semmi más terméke nincs kezemenél, amivel irántatok érzett hálámat kifejezhetném, az említett Táblázatokat ajánlom nektek, azzal a kéréssel, hogy vegyétek jó néven, engem pedig és házam népét fogadjatok szívetekbe, amint eddig, úgy ezután is.”¹⁹

Végezetül kifejezi reménységét, hogy nyomdászai munkája díszére lesz a köz-társaságnak.

A szerző előszava

Szegedi így kezdi rövid ajánlását a nyájas olvasóhoz: A tapasztalat azt mutatja, hogy elsősorban a tanulásban és a tanításban fontos a rendszer, nemcsak más dolgokban. Ha ugyanis nincs a dolgoknak rendje, minden kusza és zavaros lesz. De ha a beszédben látni lehet a dolgok összefüggő láncolatát, minden átláthatóvá és világossá válik. Ezért rendkívül fontos felkészíteni a tanulókat, hogy lásák át a szónoki beszéd teljes szerkezeti rendjét, mert ezt megismerve könnyebben megérthetnek mindent. Igencsak hasznos rávezetni őket, hogy a beszédben hol tűnik fel a szerző indítéka, hová akar eljutni, mi a szándéka, hol és hogyan vitázik, és hol következtet. Ha ezekre a dolgokra nem figyelnek, úgy tévelyegnek majd, mint idegenek az ismeretlen vidéken, és mint bolyongó tanácstalanok az ösvényről letérve.²⁰

---

¹⁹ „Hasce Tabulas, hactenus nunquam visas, typis vero meis nunc primum excusas, vobis, Amplissimi Viri, nuncupo. Veni ad vos anno superiore proximo, et ad vestram civitatem, Patriam meam dulcissimam, nobili arte Typografica ornandam, me ad tempus obtuli. Offerentem benigne suscepistis, aptum domicilium assignastis, conditionibus mecum haud iniquis transegistis, et omnia insuper promisistis bona, quae tali et tanto Magistratu queunt expectari. Aliud officij genus, quo meum in vos gratum animum declararem, quia ad manum hoc tempore non fuit, dictas Tabulas offerre volui, demissa cum petitione, ut eas aequi bonique consulatis, et me, meosque domesticos, habeatis commendatos, ut hactenus, ita quoque deinceps.” Dedicatoria, 3.

²⁰ Tulajdonképpen a szónoki beszéd/prédikáció azon elemeinek egy részét sorolja itt fel, melyeket a retorika és a dialektika ajánl. „Magnam vim esse ordinis, cum in alijs rebus, tum in discendo et docendo maxime, ipsa rerum experientia testatur. Si enim ordo rebus desit, confusa et perturbata erunt omnia. At ubi orationis series observatur, erunt omnia perspicua et illustrata. Quare et in legendis aliorum scriptis maxime prodest ordinem orationis Studiosis ostendere, ut eo ostenso, facilius omnia percipiantur. Prodest ostendere ubi proponat author, quae illius sit voluntas, et consilium, ubi et quomodo disputet, ubi concludat. Quod qui non animadvertunt, velut hospites in ignota regione errabunt, et extra callem ignari feruntur.” Candido lectori.

„Következésképpen mi magunk is jó tanáccsal kívánjuk ellátni az istenfélő tanulókat, és azért végeztük el néhány próféta és evangélista, elsősorban Máté és János írásainak fejezetek szerinti felosztását, hogy a tanulók könnyebben megértsék ezek tartalmát, utána pedig innen továbbléphessenek a bővebb magyarázatokhoz. Ugyanezt teszik a kézművesek is; akik ugyanis szobrot készítenek, először a farönkből megnagyolják a képmás darabosabb formáját, utána finomítják, végül megcsiszolják. A labdajátékban ugyan egy időben tanuljuk meg eldobni és kifogni a labdát, ám az egyházi tanításban első helyen a helyes és rendszerezett befogadás áll, és nem az előadás, ahogyan a szülést is megelőzi a nemzés.”²¹

Aki pedig rögtön a bővebb magyarázatokat akarja olvasni, az úgy jár el, mint aki perzselő hőségben tikkasztó szomjúságot érez, ám addig nem hajlandó inni, amíg aranykehelyben nem hozzák a vizet. Vagy a beteg, aki nem akarja bevenni az orvosságot, csak ha azt az Attikai Vénusz díszes cserépedényében nyújtják át neki. Vagy az, aki télen hidegtől vacogva csak és kizárólag attikai juhgyapjából kötött ruhába akar öltözni. Mert aki szomjazik, és oltani akarja szomját, annak az ivás lesz az első, nem pedig a pohár külalakja, amelynek domborműveit csakis az után veszi szemügyre, miután szomját oltotta. Így van ez a tanuló esetében is: először arra kell őt megtanítani, hogy milyen sorrendet kövessen a tanulmányozás során, még ha az írás terjedelmesebb is, utána, ha van kedve hozzá, elolvashatja azokat a magyarázatokat is, amelyeket bővebben, ékebben és választékosabban írtak meg.

„Különben mi is hozzátettünk a magunk felosztásaihoz néhány beszédet, sőt a Jelenések Könyvéhez fűzött részletesebb magyarázatot is, mert egyesek ezeket bőven és zavarosan szokták magyarázni. Ezeket akár részletesebb kommentárnak is lehet tekinteni, mert minden egyes látomást, sőt mindegyik fejezetet sorra veszünk, és meghatározzuk ezek részeit és fogalmait. Nos nyájas olvasó, mindezeket vedd tőlem jó néven, és élj boldogan!”²²

---

²¹ „Et nos igitur pietatis Studiosis consulere cupientes, lectionem Prophetarum aliquot et Euangelistarum, duorum in primis, Matthaei et Ioannis, iuxta capitum seriem, disposuimus, ut quid illi velint, facilius cognoscant Studiosi, ac inde ad prolixiores tandem Commentarios recurrant. Hoc enim et artifices facere solent, ut, qui parant statuas facere, primo rude quoddam simulachrum fingunt e trunco, postea dolant ac poliunt. In ludo quidem sphaera simul discunt et mittere et excipere, at in doctrina prius est bene et ordine excipere, quam mittere, quemadmodum concipere prius est, quam parere.” Candido lectori.

²² „Qui vero prolixiores statim Commentarios sibi legendos proponunt, perinde faciunt, ac si quis in aestu nimium sitiens prius bibere nolint, quam aureum poculum illi adferatur. Vel, aegrotus antidotum bibere nolit, nisi vas sit illi adductum ex Atticae Veneris figulina. Vel, nudus

A könyv első felét üdvözlővers zárja, szerzője Szkaricza Máté, „a szent teológia kandidátusa”.

A munka keletkezésének ideje

Szegedi előszavának nincs keltezése, ezért nem tudjuk, hogy pontosan mikor készült. Kathona Géza ezt írja: „Igen valószínű, hogy az új felfogástól áthatott *Tabulae analyticae* című első jelentősebb műve megírását Laskón kezdte el, az viszont egészen bizonyos, hogy ezt 1558-tól folytatott kálmáncsai papságának első éveiben már befejezte.”²³ Kathona Géza Zoványi munkájára hivatkozik,²⁴ akitől átveszi a befejezésre vonatkozó határozottságot is. Nem hoz újat Bucsay Mihály sem, aki ugyanazzal a határozottsággal állítja ugyanazt.²⁵ Hármójuk szerint tehát az 1561. évi török fogságáig mindenképpen elkészült vele. A kezdeti időszakra nézve valóban fogózt kínál a Jelenések könyve elé tett ajánlása, amelyben Haller Zsigmond királyi és császári tanácsost üdvözli. Hadd ismertessük röviden ezt is, majd visszatérünk a megírás időszakára!

A kétoldalnyi bevezető első fele polemikus irat: kora katolikus egyházával, szerzeteseivel perel, és visszaállítja a Jelenések Könyvét a kanonikus iratok sorába, miután vázlatosan ismertette az évszázadok során kialakult vélekedéseket az apokaliptikus tartalmú könyvről, kijelentvén, hogy János személyében, lám az újszövetségnek is van prófétája. A bevezető második felében merésznek nevezi vállalkozását, hogy kimerítő vázlatokat készítsen a könyvhöz, de jó és alapos oka van rá, mondja, majd így érvel: „Sokan nem tudják végigolvasni a magyarázók

---

hyeme vestem induere nolint, nisi quae lanam habeat ovium Atticarum. Nam qui sitit, si sitim extinguere cupit, potus ipsius priorem, quam poculi rationem habebit, ubi iam desierit sitire, tum demum poculi sculpturam contemplatur. Ita Studioso primum animadvertendum quo ordine, licet prolixius, omnia discantur, deinde si vacat, eos Commentarios legat, qui prolixie, ornate ac eleganter scripserunt. Caeterum addidimus nos hisce nostris Dispositionibus, et conciones quasdam, imo Scholia in Apocalypsim, quod ea prolixius ac obscurius a nonnullis tractari soleat. Haec autem, quia singularum visionum, imo capitum etiam seriem, partes et locos indicant, prolixioris Commentarij loco esse possunt. Haec tu, candide lector, aequi bonique consulas, ac bene vale.”
Candido lectori.

²³ Kathona Géza: *Svájci theologiai elemek...*, 15.

²⁴ Zoványi Jenő: *A reformáció Magyarországon 1565-ig*. Budapest 1922, 332., 439. Zoványi a Szkaricza-féle életrajz alapján veszi biztosra a befejezés időszakát.

²⁵ Bucsay Mihály: i. m. 110.

hosszabb kommentárjait, vagy gyenge értelmük, vagy különféle más elfoglaltságuk miatt.”²⁶ De másik két oka is van, amiért épp Haller Zsigmondnak ajánlja: egyrészt így akarja kifejezni nagyrabecsülését, másrészt ezzel akarja figyelmét az egyház és a szent iratok ügyére terelni. Nagy szükség van ugyanis arra, folytatja, hogy a főemberek, akik hatalmuknál és tekintélyükénél fogva a többiek élén járnak, vállalják az egyház felpártolását. Utal arra, hogy a Jelenések könyvéről készített táblázatok rokonságot mutatnak a Pál leveleihez készített vázlatokkal, és ezeket már korábban elkészítette, „a neki adatott csekélyke isteni ajándék mértéke szerint”. Bevallja, hogy összeállításakor a tanuló ifjúságot tartotta szem előtt, és nekik akart segítséget nyújtani, hiszen ezeknek használ igazán megmutatni a beszéd felosztását, amelyre ha rávezettük őket, könnyebben megértik annak tartalmát.²⁷ A dedikációt így szignálja: Szegedi Kis István, a kálmáncsai egyház lelkésze.

Szegedit 1558-ban vitték Kálmáncsára lelkésznek, tehát a Jelenések Könyvéhez fűzött bővebb magyarázat e dátumot követően született, vagyis 1558 után, az 1561. évi török fogsága előtt. A Hallerhez intézett ajánlásban ő maga mondja, hogy ez az utolsó rész korábban már megvolt, tehát a könyv első, terjedelmesebb felét ezt követően kellett elkészítenie. Külön kiemeli azt is, hogy táblázatait a Jelenések könyvéhez iskolai használatra szánta, mint mondja, „*a tanuló ifjúság megsegítésére*”, ami egybevág a Szkaricza-féle életrajz azon közlésével is, hogy Kálmáncsán, lelkési szolgálata mellett, az ifjak oktatásával is buzgón foglalkozott. A Tabulák e két részét tehát külön kell választanunk egymástól, amit az is megerősít, hogy a Jelenéseket maga Szegedi is külön egységként kezeli, hiszen megtartotta az

---

²⁶ „Quod institutum meum etsi temerarium videri possit, habui tamen non exiguum mei instituti causam. Non enim omnibus longiores Interpretum commentarios perlegere, vel propter ingenij imbecillitatem, vel propter occupationes varias, licebit.” Tabulae analyticae, 352.

²⁷ „Placuit autem, mihi Princeps clarissime, hanem meam qualemcunque operam tuo nomine dedicare, non solum ut tibi officium meum probarem, sed ut hac occasione publicam Ecclesiae ac sacrarum literarum causam tibi commendarem. Necesse anim est ut Principes ipsi, qui reliquis vel potentia vel autoritate praestant, Ecclesiam Christi patrocinium suscipiant. Cum hisce vero Tabellis rite conferri possunt et Epistolarum Paulinarum dispositiones, iam antea a nobis, secundum doni divinitus largiti mediocritatem, elaboratae. [...] Voluimus porro ista ratione adolescentibus ipsis consulere, quibus magnopere prodest orationis dispositionem ostendere. Hac enim animadversa, omnia facilius percipiuntur.” Tabulae analyticae, 352.

olvasót megszólító verses előszót²⁸ (tehát külön kiadásra készítette) és a dedikációt. Alapvető forrása egyébként is megengedi a korábbi datálást, hiszen Bullinger Henrik (1504–1575) Jelenések-kommentárja már 1557-ben megjelent. Tehát szinte biztos, hogy ezzel már a kálmáncsai évek idején elkészült.

Marad a könyv első, terjedelmesebb része. Filológiai összehasonlítással egyértelműen igazolható, hogy ennek összeállításához Szegedi olyan munkákat is felhasznált, amelyek először csak a hatvanas évek közepén jelentek meg, és korábbi kiadásuk bizonyíthatóan nincs. Ilyen Kálvin Ezékiel-kommentárja, amelyről a Corpus Reformatorum szerkesztője azt mondja, hogy a genfi reformátor utolsó előadássorozatának eredményeként jött létre. A prófétai könyv magyarázatát ugyan elkezdte 1563-ban, de nem tudta befejezni. 1564 februárjában utolsó alkalommal lépett a szószekekre és az akadémiai előadóterembe, tehát az akadémiai előadások is megszűntek, következésképpen abbamaradt Ezékiel könyvének magyarázása is. Csak a 21. fejezetig jutott el.²⁹ Első kiadása a szerző halála után 1565-ben jelent meg Genfben,³⁰ tehát Szegedi ennek tartalmát korábban aligha ismerhette. A prófétai könyv első 20. fejezetét egészen biztosan ebből a kommentárból vette át. (A 21. fejezetben áttér Oecolampadius kommentárjára).

Hasonló a helyzet egy másik Kálvin-kommentárral kapcsolatban is. Szegedi a Tabulae 189. oldalán említi Kálvin nevét, ami bizonyítja, hogy Jeremiás próféta könyvének magyarázatához felhasználta Kálvin munkáját. Végleg meggyőző erről

---

²⁸ *Conciones breves ac succinctae in Apocalypsim Ioannis Apostoli Tabulas redactae. Stephanus Szegedinus lectori. [...] Magnifico Domino D. Sigismundo Haller, Consiliario Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis. Tabulae analyticae, 350–351.*

²⁹ „Praelectiones in Ezechielem ultimae fuerunt quas Io. Calvinus ss. literarum studiosis obtulit inchoatas scilicet sed non absolvendas. [...] Continuavit quidem per totum illum annum, ita quidem ut non nisi alternis hebdomadibus ternis diebus interpretis officio fungeretur, et hoc modolentius procederet. Nam idem autor narrat die secunda Februarii 1564, postquam ultima vice suggestum ascenderat pro concione, ultima quoque auditorium academicum intrasse. Opus itaque hoc exegeticum demum post obitum eius, adeoque imperfectum, edi potuit. Ioannes Calvinus praelectiones in Ezechielis prophetae viginti capita priora.” *Corpus Reformatorum LXVIII. 1889. Prolegomena.*

³⁰ *Ioannis Caluini in viginti prima Ezechielis Prophetiae capita Praelectiones, Ioannis Budaei et Caroli Ionuillaei labore et industria exceptae. Cum Praefatione Theodori Bezae ad generosiss. Gasparem a Colignio Galliae Amiralium. Additi sunt Indices duo copiosissimi, prior verborum ac sententiarum, posterior locorum qui citantur. Genevae, M. D. LXV.*

Szegedi és Kálvin szövegének az összehasonlítása. Nos magyarázatát Kálvin 1563. januárjában fejezte be, kiadására még ez év júliusában sor került.³¹ Ezt ő maga írja az egyik, Bullingerhez intézett levelében.³² Tehát a legóvatosabb becslések szerint is csak a következő évben juthatott el Szegedi kezéhez. Ugyanezt elmondható Bullinger Dániel-kommentárjáról is. Az előszóban elmondja, hogy a bibliai könyvet 1563-ban kezdte el nyilvánosan magyarázni a gyülekezet előtt, és csak utána vetette papírra, mások unszolására,³³ végül 1565-ben került nyomdába. Tehát Szegedi ezt a munkát sem kaphatta kézhez 1565 előtt. A Függelékben látni lehet a Szegedi és forrásai közötti azonosságot mindhárom esetben.

Mindezek pedig igen óvatosakká tesznek a munka keletkezésének, illetve befejezésének időszakát illetően. Én tehát nem állítanám minden kétséget kizáró bizonyossággal azt, amit Zoványi Jenő, és rá hivatkozva Kathona Géza és Bucsay Mihály is állít, hogy ti. a könyv teljes anyagát 1558–1561 között már összeállította, és a munkát befejezte. Elképzelhető, hogy az első résszel e néhány év alatt is foglalkozott, de csak 1565 után tett pontot a végére. (Ezékiel könyvéről készített vázlatait egyenesen Kálvinnal kezdi, és utána tér át Oecolampadius magyarázatára, holott ha ezt korábban megírja, akár az egészet elkészíthette volna Oecolampadius munkájából, amely már 1558-ban megjelent. Mindenesetre sokatmondó, hogy ragaszkodott Kálvin kommentárjához még ennek befejezetlensége ellenére is.)

---

³¹ *Ioannis Calvini Praelectiones in librum Prophetiarum Ieremiae, et Lamentationes*. Ioannis Budaei et Caroli Ionuillaei labore et industria exceptae. Cum duobus indicibus, priore quidem rerum ac sententiarum maxime insignium, : posteriore vero locorum qui ex veteri et novo Testamento citantur, et explicantur. Genevae M D LXIII.

³² „Quia meae in Ieremiam praelectiones proximis nundinis edentur, librum placuit Palatino dicare.” CR 20. 55.

³³ „Et quidem ad principium anni 1562, incipiebam ecclesiae meae fidei creditae, pro publica Concione enarrare prophetam Isaiam, cui anno sequente 1563, alijs horis atque diebus, adiungebam Danielis prophetiam. Homilias vero in coetu publico et sacro habitas, domi postea consignabam in chartas, eorum maxime in gratiam, qui hoc a me maximis efflagitarant obsecrationibus. Daniel sapientissimus Dei Propheta, quia vetustis polyhistor, id est, multiscius est dictus, expositus Homilijs LXVI, quibus non tam sensus Prophetiae redditur, quam usus et fructus prophetiae ostenditur, adeoque omnibus in Ecclesia docentibus commonstratur, quomodo perspicue, iusto ordine, et cum utilitate, populo Dei, hic Propheta praedicari possit, authore Henrycho Bullingero Tigurinae Ecclesiae ministro [...] Tiguri, MDLXV.” Praefacio.

Szegedi forrásai

A Tabulák forrásaival sem Kathona Géza, sem Zoványi Jenő, sem Bucsay Mihály nem foglalkozott. Utóbbi hivatkozik Nagy Barna kutatásaira, aki ezt mondja: „igen kiadósan használja Bullinger műveit, így különösen a Jeremiás könyvéről és a János Jelenésekről írt „Conciones”-t, valamint a Máté evangéliumához és az Apostolok cselekedeteihez írt kommentárokat. Eddig Szegedi e művének forrásait csaknem 90 százalékban sikerült felderíteni.” Bucsay Nagy Barnának az egyik külföldön megjelent cikkéből idéz, de ebben csak ez a kijelentés található meg, és nincs szó tételen a Tabulák forrásairól.³⁴ Ez irányú kutatásának eredményeit hiába kerestem a Sárospataki Református Teológiai Akadémia könyv- és levéltárában. Vagy ott, vagy másutt lappang (köszönöm Dienes Dénes professzor úr segítségét).

A *Theologiae sincerae loci communes* forrásainak feltárásakor sorra vettem a munka csaknem mindegyik lapját, és megpróbáltam kideríteni, hogy mely reformátori írásokból szedegette össze az illető oldalon lévő táblázat egyik-másik részét. Ezt természetesen itt nem végeztem el, mert nem volt rá szükség, ugyanis a Tabulák műfaja némiképp különbözik attól. Technikáját és a szerző munkamódszerét tekintve azt is mondhatnánk, hogy ugyanaz, mert mindkettő dialektikai ágaztatás, de amíg a Loci táblázatai szintetikusak, addig a Tabuláké többnyire analitikusak, amint a címben is utal rá, és az egyes bibliai könyvekhez készített vázlatok többnyire egy vagy két alapvető reformátori munka kivonatai.

A zsolttárokknak végig egyetlen forrása van: In sacrosanctum Davidis Psalterium Commentarii, in quibus et reliqua catholicae religionis nostrae Capita passim, non praetermissis orthodoxorum etiam Patrum sententijs, ita tractantur, ut Christianus lector nihil desiderare amplius possit. Per VVolfgangum Musculum Dusanum. [...] Basileae, MDLVI.

Ézsaiás: Esaiam Prophetam Commentarii locupletissimi, ac recens editi, per VVolfgangum Musculum Dusanum. Accessit rerum et vocum praecipue memorabilium copiosus Index. [...] Basileae, Ex officina Heruagiana, 1557.

Dániel: Daniel sapientissimus Dei Propheta, quia vetustis polyhistor, id est, multiscius est dictus, expositus Homilijs LXVI, quibus non tam sensus Prophetarum

---

³⁴ Barnabas Nagy: *Quellenforschungen zur ungarischen Reformationsliteratur, unter besonderer Berücksichtigung der Beziehungen zur Bullinger*. Zwingliana, Band XII. Heft 3. 1965. Nrc. 1. 191–206.

redditur, quam usus et fructus prophetiae ostenditur, adeoque omnibus in Ecclesia docentibus commonstratur, quomodo perspicue, iusto ordine, et cum utilitate, populo Dei, hic Propheta praedicari possit, authore Henrycho Bullingero Tigurinae Ecclesiae ministro [...] Tiguri, MDLXV.

Ezékiel: a Szegedi bevezető gondolatai megtalálhatók szó szerint Kálvinnál. Kálvin csak az első 20 fejezetet kommentálta, mert közben meghalt. Ioannis Calvini praelectiones in Ezechielis prophetae viginti capita priora. Corpus Reformatorum 40, 21–470. A 21. fejezet utáni részek innen:

Ioannis Oecolampadii viri piissim. et doctiss. commentarii omnes libros Prophetarum, tam insigni doctrinae magnitudine atque varietate referti, ut ad praestantem verae Theologiae cognitionem maximo usui omnibus pijs sunt futuri. [...] Apud Io. Crispinum, MDLVIII.

Jeremiás próféta könyvének magyarázatához bizonyíthatóan használta: 1. In Ieremiae Prophetae Sermonem vel Orationem primam, sex primis capitibus comprehensam, Henrychi Bullingeri Conciones XXVI, nunc primum aeditae. [...] Tiguri, MDLVII. (Bővített változat: Ieremias fidelissimus et aboriosissimus Dei propheta, expositus per Henrychum Bullingerum, ministrum ecclesiae Tigurinae, Concionibus CLXX [...] Tiguri, MDLXXV.) 2. Ioannis Calvini praelectiones in Librum Prophetiarum Ieremiae, et Lamentationes. CR 37 469–706. Első megjelenése: 1664.

Máté evangéliuma: In Euangelistam Matthaenum Commentarii tribus tomis digesti, quibus non solum singula quaeque exponuntur, sed et quid singulis Marci et Lucae differentibus locis notandum sit, diligenter expenditur. Per VVolfgangus Musculum Dusanum. [...] Basileae, M D XLVIII.

A János evangéliuma a végéig innen: In Divini Ioannis Apostoli Euangelium. VVolfgangi Musculi Dusani Commentarij in tres hebdomadas digesti, castigati, locupletati [...]. Basileae [é.n.]

Apostolok Cselekedetei: In Acta Apostolorum Henrychi Bullingeri Commentariorum libri VI. [...] Tiguri, MDXXXIII.

Pál apostol származását (324) Erasmustól vette át: Des. Erasmi Rotterodami in Novum Testamentum Annotationes, ab ipso autore iam quartum recognitae, et ex Graecis codicibus quos postea nactus est auctario neutique poenitendo locupletatae. Apud inclytam Rauracorum Basileam. MDXXVII. 318 s köv.

A Római levél, a Korinthusi levelek, a Galatabeliekhez, az Efézusi, a Filippi, a Kolossé, a Thesszalonikai, a Timóteusi, a Zsidókhoz írt levelek beosztását és tartalmát, továbbá a Jakab, Péter és János leveleinek a tartalmát innen gyűjtötte össze: In omnes Apostolicas Epistolas, Divi videlicet Pauli XIII. et VII. canonicas, Commentarii Henrychi Bullingeri ab ipso iam recogniti, et nonnullis in locis aucti. [...] Tiguri, MDXLIX.

A Jelenések Könyve: In Apocalypsim Iesu Christi, revelatam quidem per angelum Domini, visam vero vel exceptam atque conscriptam a Iohanne apostolo et evangelista, Conciones centum. Authore Henrycho Bullingero [...] Basileae, MDLXX. Van 1557. évi kiadása is. Az 1559. kiadás előszavát 1557-ben datálja, tehát az első kiadás 57-ben jelenhetett meg, korábbi nem találtunk.

Függelék

A Dániel könyvéről készült vázlatok esetében szűrőpróbaszerűen az elejéről és a végéről emeltem ki két mondatot, feltételezve, hogy a közbeeső résznek is ez a forrása. Kálvin közvetlen hatását vizsgálva is hasonlóképpen jártam el.

Szegedi	Bullinger
Quod nomen inditum illi est a singulari Dei providentia. Annunciata enim sunt per hunc hominem, non modo iudicia Dei, sed insuper, Iudex praestantissimus assertor et defensor fuit Deus. Id quod nobis ipsa explicabit eius historia. 133.	Nomen illi Danielis inditum est singulari Dei providentia. [...] Atqui annunciata sunt per hunc hominem, non modo iudicia Dei, sed insuper iudex praestantissimus assertor et defensor fuit Deus. Id quod ipsa nobis explicabit eius historia. Tiguri, MDLXV. Daniel quis? 1.

Szegedi	Bullinger
Addit promissionem splendidam, ad consolandum perseverantes. Et quiesces, inquit, anima scilicet et corpore, in hoc et futuro seculo. Anima enim Danielis per mortem separata a corpore, collecta est ad Patres, in sinum Abrahae, in quo quies est et refrigerium. Corpus vero eius sepultum est ad quietem, ad resurrectionem	Deinde addit promissionem splendidam, ad consolandum perseverantes, Et quiesces, nimirum anima scilicet et corpore. Etenim anima Danielis, per mortem separata a corpore, collecta est ad patres, in sinum Abrahae, in quo quies est et refrigerium, Lucae 16, corpus vero eius, sepultum est ad quietem usque ad

usque quietis perfectionem. Addit alteram promissionem: Et stabis in fine dierum ad sortem tuam, id est, recipies in fine temporum portionem vel sortem tuam, id est, haereditatem, gloriam, et vitam aeternam. 159.	resurrectionem quietis perfectionem. [...] His insuper addit, Et stabis in fine dierum ad sortem tuam. [...] Vindicabis sumesque tibi tuam portionem vel haereditatem [...] immortalitas vel vita aeterna. Tiguri, MDLXV. 140.
--	--

Kálvin – Ezékiel könyve

Szegedi	Kálvin
<p>Causas assignat, cur Deus statuerit tam severe agere cum populo suo, quod videlicet multis superstitionibus et peccatis essent contaminati. Dat interea sparsim gustum aliquem misericordiae Dei, ne desperent.</p> <p>Vaticinatur contra exterarum gentes sicut et Ieremias, praesertim contra filios Ammon, contra Moab, contra Tyrios, et Aegyptios, et Assyrios. Vaticinatur <u>destititione</u>[!] Templi et Urbis. 160.</p>	<p>Sed simul ostendit causas cur Deus statuerit tam severe agere cum populo suo, quod scilicet contaminati essent multis superstitionibus. [...]</p> <p>Interea sparsim gustum aliquem dat misericordiae Dei [...].</p> <p>Vaticinatur etiam contra exterarum gentes, sicut Ieremias, praesertim contra filios Ammon, contra Moab, contra Tyrios, et Aegyptios, et Assyrios. [...] Vaticinatur <u>restitutione</u>[!] Templi et Urbis. CR 18. 23–24.</p>

A 20. fejezetből:

Szegedi	Kálvin
<p>Ostendit Dominus ulcus profundum esse, et ideo non posse curari, nisi probe examinetur occultum virus, quod alioqui putredinem gigneret, ex qua tandem nasceretur inflammatio. Cum ergo sit occultum virus, nec possit facile curari, iubet Deus exordium fieri ab ipsorum Patribus: Abominationes, inquit, Patrum eorum ostende illis. 180.</p>	<p>Deus ostendit ulcus profundum esse, et ideo non posse curari, nisi probe examinetur occultum virus, quod alioqui putredinem gigneret, ex qua tandem nasceretur inflammatio. [...] Quum ergo esset occultum virus, nec posset facile, aut levi remedio curari, ideo iubet Deus exordium fieri ab ipsorum Patribus. Abominationes ergo patrum eorum ostende illis. CR 58. 474.</p>

Kálvin – Jeremiás

Szegedi a Jeremiás könyvéhez készített vázlatokhoz többnyire Bullinger 1557-ben megjelent munkáját használja, beékeli viszont szó szerint ezt: „*Et haec ratio probatur Calvino*”, vagyis: ezt az elméletet igazolja Kálvin is, ti. azt, hogy Jeremiás nem a főpap gyermeke, hanem Helkiáé, aki egy volt a papok közül. Az összevetésből kiderül, hogy Szegedi nem szó szerint veszi át Kálvin szövegét, hanem szabadon kezeli.

Szegedi	Kálvin
<p>Ex sacerdotibus fuisse patrem suum Helkiam, ex Sacerdotibus, inquam, non summum Sacerdotem. Habitasse in Anathot, non in Ierusalem. Et si dicat quis cum Chaldaeo, paraphraste possessiones Helkiae fuisse in oppidulo Anathot, obviam itur, quia sacerdotibus non fuit permissum agros possidere, nisi quantum alendis pecoribus sufficeret. 189.</p>	<p>Testatur quidem se fuisse filium Helkiae, sed non dicit illum fuisse summum sacerdotem, imo adiicit: ex sacerdotibus. Propinquitas Ierosolymae [...] Anathot enim non procul distat. Et nugatorium est quod Chaldaeus paraphrastes etiam addit, nempe possessiones Helkiae fuisse in oppido Anathoth. Quasi vero sacerdotibus permissum fuerit agros possidere: tantum quod sufficeret alendis ipsorum pecudibus. CR 472–473.</p>